
Tahir Uluç, *İbn Arabî'de Sembolizm, İnsan Yayınları, İstanbul 2007, 327 s.*

İbn Arabî'nin düşünce sistemi ve dili üzerine yapılan çalışmalardan biri daha Tahir Uluç'un kalemiyle İnsan Yayınlarından "İbn Arabî Kitaplığı" serisinde çıktı.

İbn Arabî'de Sembolizm başlığını taşıyan eser, araştırmacının *Fusûsü'l-Hikem'i* temel referans alınarak hazırladığı doktora çalışmasının gözden geçirilmiş hali...

Birçok sufi gibi İbn Arabî de yaşadığı halleri ifadede dilin yetersizliği sorununu aşmak için sembolik dil kullanmıştır. Ancak daha kendi dönemindeki sufiler, hatta müritleri için bile eserlerini ve fikirlerini anlama zorluğu kendini göstermiş ve bu durum günümüze kadar ulaşmıştır.

Yaşanan halin kişiye münhasır olması ve İbn Arabî'nin özellikle vahdet-i vücud düşüncesini tek bir eserinde sistemli bir şekilde değil de dağınık, kısa işaretlerle ve çoğu kez de kendi mistik felsefesini taşıyacak tarzdaki sembollerle açıklaması, bu düşüncenin anlaşılma zorluklarının nedenleri arasındadır. Bu zorluğa yazar da dikkat çekmekte ve İbn Arabî'nin düşüncesi ile dili arasındaki güçlü bağ, dolayısıyla da sembollerle hakikatler arasındaki ayrılmaz ilişkiye değinmektedir. Dolayısıyla İbn Arabî düşüncesine anlamada onun kullandığı sembollerini tespit etmek ve anlamlarını ortaya çıkarmak önem arz etmektedir.

Şeyh-i Ekber'in düşünce sisteminin anlaşılmasına katkıda bulunmak üzere yazar, İbn Arabî'nin en sık müracaat ettiği ayna, harf ve ışık sembollerini ele alıp incelemiştir.

Araştırmacı öncelikle mistisizmin etimolojik yapısına, din ve İslam tasavvufuyla ilişkisine, sufinin şahsına özel bir hal olan mistik tecrübenin genel karakteristiğine, bunun sembollerle ifadesine sembolün işaret, allegori ve metaforla ilişkisine genel olarak değinmiştir. Ardından dini sembolizm, İbn Arabî'nin eserlerine yansıyan mistik şahsiyeti, İbn Arabî'yi diğer sufilerden ayıran sembolik ifadeler ve nasıl bir dil stratejisi takip ettiği gibi konulara temas etmiştir. İbn Arabî tarafından adı konmasa da onun tarafından sistemleştirilen vahdet-i vücud düşüncesinin varoluş felsefesiyle ilişkisi de bu kısımda yer alan konulardandır.

Birinci Bölüm'de İbn Arabî'nin düşünce sisteminde Tanrı-âlem ilişkisi ve

bununla bağlantılı olarak berzah, hayal, amâ (bulut) kavramları, insan-ı kâmil, kulun fiillerinin nispeti, kalb gibi konuları aktarmada tercih ettiği ayna sembolizmine yer verilmiştir.

Ayna, Tanrı-âlem ilişkisinde hakikat ile sûret arasındaki ilişkiyi en güzel ifade eden sembollerden biridir. Aynadaki görüntü, şahıs ile özdeş değildir. Diğer yandan görüntü, tam olarak şahıstan başka da değildir. Dolayısıyla görüntü, şahıs olmasa da şahıstan ayrı ve müstakil bir varlık da değildir. Benzer biçimde âlem, Tanrı özdeş değildir, fakat Tanrı'dan müstakil ve varoluşa da sahip değildir.

İbn Arabî'nin düşünce sisteminde sıkça kullandığı bir diğer sembol olan harf konusuna İkinci Bölüm'de değinilmiştir. Tanrı'nın zatında potansiyel olarak bulunan isim ve sıfatların çokluk âlemine zuhuru, ilahi nefes ve neticesinde amâ sembolüyle anlatılmaya çalışılmıştır.

Harfler ve kelimeler, amâdan sonraki aşamada ortaya çıkmaktadır. Harflerin sıfatları ve varoluş karşılıkları, yaratma ve konuşma, alfabetik harfler, varlık mertebeleri bu bölümün konuları arasında yer almaktadır.

Üçüncü Bölüm'de İbn Arabî'nin yine varlık felsefesi, Tanrı-âlem ilişkisi, sudur nazariyesi, mümkünlerin statüsü, bilgi felsefesi, ruh ve nefis konularını aktarmada kullandığı ışık sembolüne değinilmiştir.

Vahdet-i vücud düşüncesinde varlık ve yokluk iki zıt kategoridir. İbn Arabî, bu ontoloji tasarımı ışık sembolü ile açıklar. Varoluş ışık, mutlak yokluk ise karanlıktır. Mümkün varlık konumundaki âyân-ı sâbite ise gölgedir. Zira gölge tam olarak ne ışık ne de karanlıktır. Diğer yandan kendisinde hem ışığı ve hem de karanlığı bulundurur. Işık sembolünden, şeylerin varlık alanına geçmesi, Tanrı ile diğer varlıkların mutlak vücut bakımından ilişki biçimleri konularında da yararlanılmıştır.

Netice itibarıyla, İbn Arabî'nin doğru anlaşılması yönünde giriştiği çabası ve büyük emek mahsulü olduğu her halinden belli olan bu çalışmasından ötürü yazarı tebrik ediyoruz. Bundan sonraki baskılarında kitabın, İbn Arabî'nin kullandığı diğer sembolleri de kapsayacak şekilde genişletilmesinin İbn Arabî'nin anlaşılmasına katkı sağlayacağını ve bir indeksle desteklenmesinin de araştırmacıların istifadesini kolaylaştıracağını düşünüyoruz.

Hazırlayan: Dr. Ahmet Cahid Haksever